

per pupillos et minores sine decreto iudicis, non tamen sine tutoris et curatoris auctoritate, *ib. num. 14 ad 16.*

Injuste resiliens a sponsalibus perdit arrhas, quas dedit in contractu sponsalicio, quas, si matrimonium compleat, denno acquirat, *ib. num. 17 et 18.*

Si tamen non qui dedit, sed solum qui recipit arrhas injuste resiliat a sponsalibus, tunc si sit uxor viginti quinque annis debet restituere arrhas in duplum, si autem sit minoris ætatis, tenetur restituere solum id quod accepit, et si uterque contrahentium arrhas dedit, et accepit, tunc injuste resiliens debet perdere quas dedit, et restituere quas accepit, *ib. num. 19 ad 21.*

De patre, vel matre, sive avo, vel proavo, si arrhas pro filia, nepote, seu pronepote receperint vel pro filio, nepte, seu pronepote, quid sentiendum, *ibid. num. 22 ad 24.*

Patri, vel matri, sive avo, vel proavo restituendæ sunt arrhæ, quas dederunt promittentes filia, neptis vel proneptis matrimonium, si ista nolit adimplere, facientibus ipsis quidquid in se est, ut vere matrimonium sequatur, *ib. num. 25.*

Arrhæ sponsaliorum nomine datæ non acquiruntur de jure communi, si interea sponsus, vel sponsa decesserit; nisi causam, ut nuptiæ non celebrarentur defuncta persona jam præbuerit, *ib. a num. 26 et 27.*

Arrha quomodo, et quando datur in contractu emptionis, *ibid. num. 51 et seqq.*

Veteres arrham dixerunt sæpe arrhabonem, *num. 45.*

Arrhæ datio est actus quo res aliqua in evidentiorem negotii gesti probationem datur; antiquissima est, *num. 44, 46.*

Arrhæ divisio in nostro jure non invenitur, sed distinguitur ratione subjecti, et quomodo, *num. 45.* Quæ sit causa arrharum efficiens, et quæ potestas in paciscentibus requiratur, *num. 47 et 48.*

Prodigus et minor sine curatore arrham dare non possunt, aliter tamen in sponsalibus, *num. 49, 50.*

De arrharum subjecto, effectibus, et quæ res arrhæ nomine dari possint, *num. 51 ad 55.*

Arrha data quando recedi potest a contractu; quando restituenda, *num. 54, 56.*

Ad quid tenetur qui justa ex causa a sponsalibus resiliit, et quæ sit in Germania consuetudo, *num. 55 et 57.*

ARS MILITARIS.

Ars militaris, quid. Vide *verb. Mundus, n. 216.*

ARS NOTORIA.

Ars notoria, quid sit. Vide *verb. Superstitio, n. 48.*

ARTICULUS MORTIS.

Articulus mortis. Vide *verb. Absolutio, art. 1, num. 48 ad 59, et verb. Jurisdictio, num. 72.*

ARTIFICIUM.

Artificium est licitum clericis et monachis ad victum quærendum, ad otium tollendum, ad concupiscentiam refrenandam, et ad eleemosynas faciendas. Vide *verb. Clericus, art. 3, a num. 51 ad 58.*

ARUSPICES, ARUSPICIUM.

Aruspices, Aruspicium. Vide *verb. Astrologia, num. 15, et verb. Superstitio, num. 51.*

ASIA.

Asia unde sic dicta. Vide *verb. Mundus, num. 99.*

ASPECTUS.

Aspectus obsceni qualiter, et quando sint peccaminosi. Vide *verb. Luxuria, a num. 58 ad 61, et Verb. Sponsi, num. 7.*

ASPERSORIUM (I, 825).

Aspersorium cum aqua benedicta episcopo accedenti ad ecclesiam ministrari debet a prima dignitate vel digniore canonico cum osculo manus. Vide *verb. Aspersorium, num. 1 et 2, et verb. Aqua benedicta, num. 11.*

Episcopo accedenti ad ecclesiam collegiatam porrigendum est aspersorium a priore ejusdem ecclesie, et accedenti ad aliam quamcumque a digniore illius, *ib. num. 5.*

Episcopo accedenti ad ecclesiam, dum in choro a canonicis recitantur horæ canonicæ, saltem duo ex canonicis tenentur obviam ire, porrigentes aspersorium, *ibid. num. 5.*

Si suffraganeus de licentia episcopi deferat capam, quid circa aspersorium, *ibid. num. 6.*

Aspersorium non est porrigendum archipresbytero, a digniore presbytero, *ib. num. 7.*

Aspersio aquæ benedictæ fieri debet singillatim quibuscumque dignitatibus et canonicis non vero unico ictu in circulum, *ib. num. 8.*

Aspersio aquæ benedictæ fieri debet in Dominicis diebus per ipsum celebrantem, *ibid. num. 9.*

Ad solum parochum defuncti, etiam interveniente capitulo cathedralis, vel collegiatae, spectat aspergere aqua benedicta cadaver, antequam levetur de domo, et intonare antiphonam *Si iniquitates, ib. num. 10 et 11.*

Aspersiones domorum in Sabbato sancto spectant ad parochos privative quoad alios, *ibid. num. 12.*

Prelato referendario et gubernatori civitatis accedenti ad ecclesiam quomodo danda aqua benedicta per aspersorium, *ib. num. 15.*

Aspersio aquæ benedictæ an et quomodo prosit defunctis. Vide *verb. Suffragia, num. 21.*

Multi ad materiam aspersorii vide indicata, *ib. num. 14.*

ASSASSINIUM, ASSASSINUS (I, 828).

Assassinium de jure civili incognitum; jus autem canonicum de eo primum mentionem habuit. Vide *verb. Assassinium, Assassinus, num. 40.*

De assassinii origine, et antiqua ratione, *ib. num. 41.*

Ut assassinium committatur, tria requiruntur, *ib. num. 42 et seqq.*

Assassinii criminis atrocitas, et quædam illius singularitates recensentur, *ib. num. 49 et seqq.*

Assassinium proprie dictum quale sit, et qui assassini, *ib. num. 1 et 2.*

Mandans et mandatarius quando adhuc immunitate gaudeant, *ib. num. 3, 4, 5 et 54.*

Assassini sunt et privantur immunitate ecclesie, qui receptant, defendunt, vel occultant assassinium dummodo sint vere causa mortis illata per assassinium, et cognoscant assassinium esse, cui auxilium præstant, et quatenus tale auxilium præstant, *ibid. n. 6 ad 12.*

Assassini sunt testes, qui pro pecunia accepta perhibent falsum testimonium, ob quod innocens morte punitur; et qui pecunia, ac pretio corrupti, innocentes ad mortem damnant, *ib. num. 15 et 14.*

Sic etiam dicuntur assassini, et immunitate carent pro pecunia occidentes, seu mandantes occidi quemlibet infidelem, v. g. Judæum, vel paganum in ditionibus Christianorum toleratum, *ib. num. 15.*

Assassinus tamen non dicitur, qui adversarium, cum quo inimicitias gerebat, sociis pecunia conductis occidit, sicut neque occidens communem inimicum, item ex pecunia, *ib. num. 16 et 17.*

Nec etiam dicitur assassinus, qui sine pretii præmio, et sine promissione aliquem interficit, ut alteri rem gratam faciat, vel solam ob spem obtinendi præmium, aut ob solas preces, aut alios respectus: aut spe succedendi in bonis occisi, vel vincendæ litis, *ib. num. 18 ad 20.*

De primo ad ultimum, ad hoc, ut possit de facili cognosci, an quis dicatur, et sit vere assassinus.

ac privetur immunitate ecclesie, sciendum est, quod quatuor principaliter requiruntur et assignantur, *ib. num. 21 ad 25.*

Clerici diffidati assassini excluduntur a privilegio canonis contra percutientes eos, et sunt spoliati omni privilegio clericali sine alia degradatione, et possunt absque pœna occidi, etc., *ib. num. 26.*

Cognitio tamen assassinii commissi a clericis non spectat ad curiam laicalem, nec iudex laicus in eos aliquid potest sub prætextu hujus criminis ante sententiam declaratoriam ab ecclesiastico iudice faciendam, ad quem etiam cognitio assassinii confugit, *ib. num. 26 ad 29.*

Assassini veri varias incurrunt pœnas, et primo excommunicationem ipso facto, etiam morte non secuta, at non reservatam, *ib. num. 30 ad 52.*

Secundo incurrunt pœnam perduellionis, seu diffidationis perpetuæ a toto populo Christiano ipso facto in personam, et bona sua, ut tanquam publici hostes habeantur, ita ut possint impune occidi, nedum per iudicem, sed etiam per quemcumque privatum, supposita assassinii declaratoria, *ib. num. 55 et 54.*

Tertio incurrunt pœnam depositionis, seu privationis omnis dignitatis, honoris, et officii, ac beneficii ipso facto sive clerici sive laici; imo tam mandans quam mandatarius, et omnis cooperans effectu secuto incurrunt irregularitatem, *ibid. n. 55 ad 57.*

Quarto tam mandans, quam mandatarius, et cooperantes eo ipso immunitate ecclesiastica privantur effectu tamen secuto, sed aliæ pœnæ incurruntur etiam effectu non secuto, *ib. num. 58 et 59.*

Assassinium non Latina, sed barbara vox est, et unde derivata, *num. 56, 57.*

Dividitur in verum et fictum, *num. 58.*

Quæ sit assassinii causa efficiens, impulsiva; quid requiratur ut commissum dicatur, et ejus finis, *num. 59 ad 62.*

Assassinator dicitur qui mandat cum oblatione præmii, assassinus vero qui suscipit pacta mercede, *num. 63, 64.*

Quid circa hoc crimen de infantibus, imberibus, furiosis, mente captis, et prodigis, *num. 65 ad 68.*

Non solum masculi sed etiam feminae rei hujus sceleris esse possunt, *num. 69.*

Non refert an premium sit magni vel parvi pretii, numeratum aut promissum, *num. 71, 72.*

Assassinus non dicitur qui aliquem interficit spe successionis, non data vel promissa pecunia, *num. 75.*

Pœna hujus criminis in jure civili et canonico, *num. 74, 75.*

An sit licitum inimici assassinium, *num. 76.*

ASSECURATIO, ASSECURATOR (I, 840).

Assecurationis nomini variæ sunt adnexæ notiones, et in quo sensu acceperit auctor. Vide *verb. Assecratio, Assecurator, num. 24.*

In definitione assecurationis non conveniunt inter se doctores, *ibid. num. 28 et seqq.*

Assecratio est contractus, quo suscipitur in se periculum alicujus rei alienæ pro pretio, vel interese accepto; et exponitur, ut etiam quomodo licitus, et quæ ad id exoptandæ conditiones, *ib. num. 1 ad 8.*

Resolvitur hic primo, quod si is, qui assecurationem petit, sciat merces jam periisse, vel esse in eo statu, in quo certissime perire debeant, non potest pretio promisso securitatem ab alio exigere; secus si talis notitia præhaberi non potuit, *ibid. num. 9 et 10.*

Secundo resolvitur, quod si quis non habeat merces in mari, sed fingat eas habere, non est valida assecratio, et assecrans, qui per fraudem et do-

lum adductus est a mercatore ad præstandam assecurationem, potest sibi retinere pretium acceptum a mercatore, *ibid. num. 11.*

Tertio resolvitur, quod assecrans, qui fingit se habere bona, quæ revera non habet; agit contractum invalidum assecurationis, et tenetur restituere acceptum pro assecuratione: imo damna mercatori inde provenientia, *ib. n. 12.*

Quarto resolvitur, quod si assecrans sciat, vel per litteras amicorum, vel alio modo merces jam esse in tuto, vel pervenisse navim ad portum, licet hoc ab aliis communiter ignoretur, non potest pretium sibi pro assecuratione pacisci, et tenetur ad ea quæ *num. 12*, sed si solum sciat pericula magna ex parte cessasse, tunc potest aliquid accipere, et retinere pro quantitate decrementi vel incrementi periculorum secundum prudentis iudicium, *ib. n. 13 et 14.*

Quid si assecrator ex astrologia, aut alio capite cognoscat non futuram in mari tempestatem, aut ex litteris amicorum sciat mare esse securum, et liberum a latronibus et piratis, *ib. num. 15.*

Utrum assecratio contractus sit nominatus, an vero innominatus, et hujus quæstionis effectus, *ibid. num. 53 et seqq.*

Quid nomine periculi veniat in contractu assecurationis, *ibid. num. 58 et seqq.*

Assecratio facta a periculo maris non extenditur ad alia pericula; si vero exceptio facta sit de uno tantum casu, cæteri comprehenduntur, *ibid. num. 16 et 17.*

Periculum in contractu assecurationis utrum duret de portu in portum, an de littore ad litus, *ibid. num. 46 et seqq.*

Si mercium assecratio facta fuerit super una, et certa determinata navi, et postea sive nova conventionem merces deferantur super diversam, si fuerint deprædata, vel naufragio deperditæ, contra assecrantem agi non potest, *ibid. num. 18.*

Assecrans merces, vel pecunias per loca periculosa vehendas intelligitur in se suscipere periculum solius fortunæ, non autem culpæ vehentis aut alterius, *ibid. num. 19.*

Assecrans navim, vel merces de uno loco ad alium, mercibus deperditis vel deterioratis, qualiter teneatur resarcire damnum, *ibid. num. 20.*

Assecratio navium, si sit facta in forma amplissima se obligando ad omne risum et periculum, per quod possit impediri transportatio ad locum conventum, videtur nulli excusationi locus, *ibid. num. 21.*

Premium assecurationis dependet a brevi vel longa navigatione minus vel magis periculis obnoxia; *ibid. num. 48.*

Assecrator non potest consequi integrum pretium assecurationis, si naves totum iter non fecerint, ejusque integrale periculum non subierint; assecurationis causa retangitur, et quid pro modico periculo debeatur, proponitur, *ibid. num. 22 et 23.*

In computando damno in contractu assecurationis quænam astimatio inspicienda est, et ejusnam loci ac temporis, *ibid. num. 50 et seqq.*

Formula contractus assecurationis, *ibid. num. 55.*

De actione directa et contraria assecurationis, *ibid. num. 54 et seqq.*

Ex quibusnam legibus judicandum sit de assecrationis contractu, *ibid. num. 56 et seqq.*

Definitur assecratio, et quotuplex sit, *num. 59, 60.*

Romanis fuit incognita, et primo in Italia invaluit, *num. 61, 62.*

Num sit contractus nominatus an innominatus, et effectus hujus differentia, *num. 65.*

Si contractus hic incertæ rei existentia inaniatur, quid juris hoc in casu, *num. 66.*

Pretium periculi crescit in assecuratione et decrescit in nautico fenore, *num. 65.*

An merces assecuratoris detrimento pereant, si ex una navi in aliam fuerint translatae, *num. 67.*

Ab assecuratore indemnitas praestanda est earum quae periculi avertendi causa amittuntur; res exemplis illustratur, *num. 68 et 69.*

ASSISTENTIA, ASSISTERE (I, 851).

Assistentia episcopo facienda est juxta caeremoniale, et assignatur a quo ei celebranti cum pluviali praestanda, hincque habetur pro tunc ut in choro praesens. Vide *verb. Assistentia, num. 1 ad 4.*

Assistentia duorum canonicorum semper convenit episcopo ordinario, sive celebret, sive divinis officiis assistat, et qui, *ibid. num. 5, 6, et verb. Canonici, art. 6, num. 39, 40.*

Assistentia quae fit ad missam, et vespas, facienda est cum pluviali, et qualiter servandus praefertentiae ordo inter assistentes et alios, *ibid. num. 8 ad 13, et verb. Archidiaconus, num. 28.*

Assistentes dignitates, et canonici, vel aliquo modo episcopo solemniter celebranti inservientes nullo modo tenentur genuflectere, *ibid. num. 14.*

Canonici duo assistentes episcopo debent eligi ex numero diaconorum, quando praebendae sunt distinctae, *ibid. num. 15 et dict. verb. Canonici, art. 6, num. 40.*

Assistens presbyter, sive dignitas sit, sive canonicus, et non diaconus Evangelii, debet episcopum thurificare, *ib. n. 16.*

Non convenit, ut episcopus in vespas decantandis per aliquam ex dignitatibus cathedralis, stante penuria sacerdotum, admittat pro assistentibus cum pluvialibus clericos in minoribus constitutos, etiam in solemnioribus festivitatibus, *ib. n. 17.*

Assistere tenentur episcopo celebranti archidiaconus, seu prima dignitas, et duae aliae dignitates vel canonici praeter diaconum et subdiaconum, *ibid. n. 18, et dict. verb. Canonici, n. 32.*

Canonici tenentur episcopo assistere non modo in cathedrali, verum etiam in quibuscunque civitatis ecclesiis, ad quas ob publicas vel solemnes episcopales functiones exercendas eum ire contigerit, dummodo sufficientes canonici pro chori servitio in cathedrali maneant, *ib. n. 19 et 20.*

Quid circa assistentiam, si episcopus ad private celebrandum ad alias ecclesias accesserit, *ib. n. 21, 22 et 23.*

Ad dignitates et canonicos cathedralis, si adsint, pertinet assistere episcopo pontificaliter celebranti, etiam in ecclesia collegiata, vel parochiali, vel exempta; non autem ad canonicos collegiatae, vel presbyteros parochialium, etiamsi numerus aliquo sufficientes sit presbyterorum. Id tamen videtur intelligendum solum quando canonici cathedralis interveniunt capitulariter, non autem quando uti singuli, *ibid. n. 24, 25.*

Canonici, qui assistunt episcopo cum cappa, non tenentur ei ponere et deponere birretum, sicuti ei tenentur ponere, et deponere mitram, *ib. num. 26.*

Canonici duo diaconi assistentes, et non presbyter assistens, debent elevare fimbrias pluvialis hinc inde dum episcopus progreditur et thurificat altare, *ibid. n. 27.*

Canonici assistere debent episcopo quando facit ordinationes, tam si faciat cum missa solemni quam si faciat cum missa privata, *ib. n. 28.*

Diaconi assistentes non tenentur, imo non debent inservire archiepiscopo de bugia, seu candelis, sed ea administranda est per capellanum: possunt tamen cogi canonici ad ei inserviendum in missis privatis praeter consuetudinem, *ibid. n. 29 et 30.*

Canonici tenentur assistere suffraganeo, quando

nomine proprii episcopi functiones episcopales exercet, *ib. n. 31 et 32.*

Canonicorum duorum assistentiam habere non debet episcopus suffraganeus ultra diaconum et subdiaconum, qui sunt cantaturi evangelium, et epistolam, sicut haberet proprius episcopus: nisi id antiqua consuetudo permitteret, *ibid. num. 33 et 34.*

Canonici et dignitates omnes non debent assistere parati, quando suffraganeus solemniter celebrat, sed in habitu ordinario, sicut et quando facit ordinationes, etc., *ib. num. 35.*

De primo ad ultimum circa assistentiam faciendam episcopo a dignitatibus et canonicis servandum est Caeremoniale Romanum, prout etiam circa alia omnia, *ibid. num. 36 et 37.*

Qui assistit in choro missae conventuali non potest portare pileolum per totum canonem; in aliis vero divinis officiis uti potest, *ib. n. 38.*

Quenam assistentia facienda sit a canonicis episcopo conciones habenti. Vide *dict. verb. Canonici, art. 6, n. 62.*

Primae dignitati post pontificalem in solemnitatibus majoribus celebranti assistentiam praestare debent duo canonici, *ib. n. 42.*

Id locum non habet in collegiatis insignibus, *ib. n. 43.*

Quid si consuetudo contraria inoleverit in collegiatis istis, *ib. n. 44.*

Assistentia matrimonii non temere deleganda sacerdotibus extraneis, qui non sint contrahentium parochi, *ib. n. 39.*

Assistentiam matrimonii delegandi facultas adempta est nuntio apostolico in Polonia, *ibid. num. 40.*

Assistentia matrimonii non inducit cognitionem spiritualem, *ibid. num. 41.*

ASTROLOGIA, ASTROLOGUS (I, 856).

Astrologia quotuplex sit, quid, et circa quae occupata? ac inter artes liberales reponitur. Vide *verb. Astrologia, Astrologus, num. 1 ad 5.*

Astrologia naturalis non est prohibita, magna ex parte incerta, et parum utilis excepta ea parte, quae sumitur ex ortu, occasu, aspectu, et colore solis ac lunae, *ibid. num. 6, 7.*

Joannes Picus jurejurando affirmat ex 150 praedictionibus nobilissimi ejusdam mathematici de mutatione caeli, et aeris se adhibita accurata observatione tantum 7 veras deprehendisse, *ibid. num. 8.*

Et similes praedictiones tanto magis erunt incertae, si de temperamento, inclinationibus, propensionibus, ac moribus hominum fiant ex astris, et hora nativitatis eorum, *ibid. num. 9.*

Amentia dicitur, ex aspectu siderum, qui tempore nativitatis viget, velle de temperamento, vel inclinationibus proliis judicare, licet tamen hoc iudicium, si ulterius non procedat, permittatur, *ibid. num. 10.*

Astrologia judiciaria praedicens eventus pendentes ex libera hominum voluntate, aut casus fortuitos, est superstitiosa, et omni jure prohibita, ac proinde usus illius est peccatum mortale, *ibid. num. 11 ad 15.*

Astrologiam judiciariam damnant, ac lethalis culpae obnoxiam faciunt doctores communiter, *ibid. num. 16.*

Utentes hac divinatione subjiciunt se disciplinae diaboli, ex cujus traditione per homines curiosos ab ipso deceptos regulae hujus artis processerunt, *ibid. num. 17.*

Notabile dictum Pauli Rubei de hac astrologia, ac laudabile ejusdem monitum ad similes astrologos, quorum pauca vera, *ibid. num. 18, 19, 20.*

De variis hujus damnatae artis cultorum nomini-

bus, necnon proprie loquendo qui sint, indicatur, *ibid. num. 21, 22.*

Tales astrologi judiciarii praedicientes absolute aliquid in particulari, quamvis non certo, sed tantum probabiliter eventura praenuntiant, peccant mortaliter, *ibid. num. 25.*

Si aliquando vera fuerint ab eis praenuntiata, ideo est, vel quia casu ita accidit, vel quia intercedit pactum, et invocatio daemone suggerentis sibi nota ad homines decipiendos, *ibid. num. 24.*

Si vero astrologi solum in genere praenuntiant, ita ut probabilis ratio reddi possit ex aetate, dispositione corporis, temperamento, consuetudine vitae, aut aeris affectione, quae ex siderum concursu, vel astrorum aspectu proveniat, non sunt condemnandi, *ibid. num. 25.*

Inquirentes occulta furta, vel alia delicta ab astrologis judiciariis, sicuti et per quamvis divinationem, peccant mortaliter, *ibid. num. 26.*

Sic etiam peccant mortaliter consulentes astrologos ad inveniendos thesauros occultos, et consulentes eos, qui affirmant se videre venas metallorum et thesauros in terrae visceribus latentes, et recurrentes ad eos pro difficili curatione morborum, *ibid. num. 27.*

Contra astrologos judiciarios variae sunt statuta poenae, et in primis eadem poena, quae est statuta contra necromanticos, et alios magos cum poena excommunicationis ipso facto, *ibid. num. 28 et verb. Superstitio, a num. 40.*

Item poena ultimi supplicii, et confiscatione omnium bonorum, si praesumant praedicere, et sua falsa judicia formare de statu reipublicae christianae, vel sedis apostolicae, sive de vita, aut morte papae, et eorum consanguineorum usque ad tertium gradum, *ibid. num. 29 et 30.*

Eisdem poenas incurrunt astrologi talia judicia sive a se, sive ab aliis facta scienter retinentes, vel dantes, seu ostendentes aliis, aut de iis quovis modo tractantes, *ibid. num. 31.*

Si ecclesiastici sint, tam seculares quam regulares, incurrunt ultra praedictas poenas etiam privationem omnium beneficiorum, et officiorum, et perpetuam inhabilitatem, et pravia degradatione tradendi sunt curiae seculari pro condigna punitione, *ibid. num. 32.*

Si sint episcopi, aut etiam majores praelati, ipso facto privantur omnibus gradibus, dignitatibus, beneficiis, et incurrunt ultra excommunicationem, sicut alii, privationem regiminis, et perpetuam inhabilitatem, *ibid. num. 33.*

Eisdem poenas incurrunt etiam omnes ad id consulentes tales astrologos, ariolos, mathematicos, aruspices, vaticinatores, et alios hujus generis, vel eorum praedictiones recipientes, retinentes, et adhibentes, *ibid. num. 34, 35.*

Hujusmodi astrologi judiciarii a quibus sint iudicandi, et condemnandi, et libros retinentes, ac legentes ab inquisitoribus contra haereticam pravitatem puniri possunt, *ibid. num. 36, 37.*

Quae auctor dixit de astrologia, de judiciaria tantum sunt intelligenda, *ibid. num. 42 et 43.*

Quoniam tempore contra eam profites a principibus magis saevitum fuerit, *ibid. num. 44.*

Quid Justinianus imperator in astrologiam judiciariam profitesens senserit, *ibid. num. 45.*

Egyptiana, vel Aegyptiana, vulgo Zingari, vel Zingarae, qui se jactant divinare bonam vel malam fortunam, et in dies ab idiotis praesertim, et plebeis passim de sua sorte consuluntur, possunt ab inquisitoribus puniri, *ibid. num. 38.*

Tam Aegyptiana et Aegyptiana id facientes, quam omnes alii ipsos vel ipsas consulentes peccant mortaliter, si fiat cum firma fide vel scandalo, venialiter autem si ob curiositatem et risum, *ibid. num. 39 et 40.*

Afferitur celebre dictum sancti Augustini de astrologis, *ibid. num. 41.*

ASTROLOGIA.

Astrologia, seu Astronomia quid? Vide *verb. Mundus, num. 205.*

ASTRUM.

Astrum quid sit. Vide *verb. Mundus, num. 172.* Astra alia sunt fixa, et alia errantia: fixa vocantur *stellae*, et errantia appellantur *planetae*, et quare, *ibid. num. 175 et 174.*

ASYLUM.

Asylum. Vide *verb. Immunitas, art. 3 per tot.*

ATAVUS, ATAVIA.

Atavus, Atavia. Vide *verb. Affinitas, art. 1, sub num. 15.*

ATHEA.

Athea propositio quae sit. Vide *verb. Propositiones damnatae, num. 47.*

ATHEI (I, 866).

Quid de atheis quaerendum; qui sint; duplex eorum genus. Vide *verb. Athei, num. 1 ad 3.*

Num gentes aliquae exstant omnino atheae, *num. 4 ad 8.*

Nullum in republica tolerandum atheum, *num. 9 et 10.*

ATTENTATA.

Vide *verb. Appellatio, art. 10, n. unic.*

ATTENTIO (I, 870).

Attentio quid, ac quotuplex sit, et per quid differat ab intentione. Vide *verb. Attentio, num. 1 ad 4.*

Attentio interna circa orationem est triplex, et assignatur, *ibid. num. 5 ad 8.*

Quaelibet ex his tribus attentionibus adhuc est triplex, et assignatur, *ibid. num. 9 ad 12.*

Ad satisfaciendum praeepto de recitando divino officio, et de audienda vel celebranda missa requiritur sub culpa mortali nedom attentio externa, sed etiam interna, *ibid. num. 13 ad 23.*

Ad peccatum mortale incurrendum ob defectum debite attentionis internae non est necesse, ut mentis evagatio sit deliberata, directaque volita, sed sufficit si sit volita indirecte, *ibid. num. 24.*

Si vero distractio non sit plene voluntaria, vel inadvertenter aliud cogitet, aut faciat, quousque advertat se distrahi, semper reputatur sufficienter attentus et per consequens satisfactus, etc., *ibid. num. 25.*

Clerici beneficiati, qui cum voluntariis distractionibus recitant divinum officium, licet mortaliter peccent, non tenentur tamen ad ullam fructuum restitutionem, dummodo integre, et cum intentione orandi et Deum colendi recitent, *ibid. num. 26 ad 28.* Contrarium tamen evincitur a theologo censore, *ibid. in not. et num. 38.*

Ad satisfaciendum praeepto recitandi divinum officium, vel audiendi, seu celebrandi missam sufficit attentio tacita vel implicita, *ib. num. 22.*

Qui officium incipit recitare, vel missam audire cum intentione recitandi vel audiendi debite, quoties dedita opera mentem non divertit, licet per totum officium vel missam distractus, non peccat mortaliter, saltem si scrupulosus, *ib. n. 30 et 31.*

Qui accedit ad ecclesiam de more ibi officium recitaturus, etc., sufficientem habet attentionem, ac proinde satisfactus, quamvis postea recitet, audiat, vel celebret involuntarie distractus, *ib. n. 32.*

Dummodo quis adhibeat mediocrem diligentiam pro repellendis distractionibus sese vexantibus, et

non supina, et crassa negligentia se evagari sinat, satisfacit præcepto cum sufficienti attentione, imo est absque culpa brevis evagatio mentis ad sublevamen, *ib. n. 33 et 34.*

Quandiu scrupuloso evidenter non constat quod mutaverit propositum recitandi attente, licet advertens, sciens, volens inhaerit cogitationibus plane alienis inter recitandum officium vel audiendum sacrum, credere potest se satisfacisse suæ obligationi, *ib. n. 35.*

An attentio ministri sit necessaria in conficiendo sacramento, num peccet si voluntarie se distrahat, *num. 36 et 37.*

ATTRITIO.

Attritio. Vide *verb.* Pœnitentiæ sacramentum, *art. 2.*

AUDITOR, AUDITORES (I, 876).

Auditores ut sic qui sint, et qualiter causam definire queant. Vide *verb.* Auditor, Auditores, *n. 1 et 2.*

Auditorum genera licet sint multiplicia, hic tamen nonnisi de auditore cameræ et auditoribus rotæ, *ib. n. 3.*

Auditor Cameræ habet jurisdictionem ordinariam, quæ per obitum papæ non exspirat, estque iudex ordinarius appellationum a sententiis per ordinarios latis etiam extra statum ecclesiasticum, *ib. n. 4 et 5.*

Auditor cameræ generalem habet facultatem procedendi contra episcopos in quibuscunque causis etiam gravioribus, eosque puniendi absque speciali commissione, et signatura papæ; dummodo tamen monitoria contra episcopos ad comparandum personaliter nonnisi prævia commissione manu papæ signata deernat, *ib. n. 6 ad 15.*

Auditor cameræ de facto processit in variis causis contra episcopos ac archiepiscopos, et ei non est necessaria specialis commissio in scriptis ad procedendum contra episcopos, nisi in casu transmissionis monitorii ad personaliter comparandum, *ib. n. 14 ad 18.*

Auditor cameræ non potest cognoscere de causis ecclesiasticorum in prima instantia, nec monitoria decernere ad extrahendas partes a suis domiciliis; nec in beneficiis etiam quoad iudicium manutentionis inter beneficiatos, nec absolvere a censuris ex causa violatæ immunitatis eccles., *ib. n. 19 ad 24.*

Notarius auditoris cameræ, qui absque facultate sacræ congregationis per sua acta expedierat absolutionem cum reincidentia in causa violatæ immunitatis suspenditur ab exercitio sui muneris arbitrio eminentiss. præfecti, *ib. n. 25.*

Auditor cameræ in causis pendentibus in suo tribunali debet supersedere, si partes recurrant ad sacram congr. immunit. pro alicujus dubii declaratione, et illam exsequi, imo debet etiam supersedere in cognitione causæ, donec ab episcopo sit confectus processus, an confugitus gaudeat, necne, *ib. n. 26 et 27.*

Auditor cameræ est legitimus iudex obligationum camerarum; unde potest iudicare causas omnium prælatorum, cardinalium, regum, et imperatorum in proventibus, et aliis iuribus ecclesiarum, pluribusque causis, quæ signantur, *ib. n. 28 ad 30.*

Est executor omnium litterarum, ubi quidem nullus alius est deputatus, solus ac privative; ubi vero deputati sunt alii, cumulative, *ib. n. 31.*

Remissorias ac compulsorias dat, monitoria ad partes decernit, censuras promulgat, ac solus cognoscit de causis et litibus ortis vigore obligationis cameræ, et vigore suarum facultatum est executor obligationum camerarum privative quoad omnes; non potest tamen avocare causas obligationis

cameralis introductas, sed solum motas in eadem Urbe, *ib. n. 32, 33 et 34.*

Auditor cameræ potest etiam in pluribus casibus procedere in causis regularium, quæ enumerantur cum respective advertendis, *ib. n. 35 ad 45.*

Non potest autem auditor cameræ procedere, aut se ingerere in causis regularium, in quibus agitur de disciplina et morum correctione, nec in prima instantia nec in gradu appellationis, ut neque nuntii apostolici; sed regulares remitti debent suis superioribus, *ib. n. 46 ad 50.*

In casibus, in quibus auditor cameræ potest appellationes recipere a sententiis, et gravaminibus prælatorum regularium, inhibitiones minime decernit, nec præfectus signaturæ justitiæ dat commissiones, nisi prius citato procuratore ordinis, *ibid. numer. 51.*

Facultates auditoris cameræ circa commissiones causarum criminalium, *ibid. num. 91 et seqq. et verb. Exsecutor, num. 52.*

Auditores rotæ duodecim esse debent, ad istum numerum sic redacti a Sixto IV et ex quibus nationibus esse debeant; *ibid. num. 52 et 53.*

Inter auditores sacræ rotæ Romanæ quidam asserit olim fuisse Neapolitanum, *ibid. n. 107 et 108.*

Auditores rotæ in eorum origine erant capellani summi pontificis; crescentibus deinde causis decidendis majoribus, pressi summi pontifices unum tribunal ipsorum capellanorum erexerunt pro decisione talium causarum, et sacri palatii auditores sunt appellati, et unde postea auditores rotæ nuncupati, *ibid. num. 54, 55 et 56.*

Horum auditorum, seu rotæ Romanæ decisiones sunt tantæ existimationis, quod prævalent communi opinioni, ac eorum jurisdictione, auctoritas, officium, et obligatio late statuta est a pluribus Romanis pontificibus, qui assignantur, *ibid. num. 57 et 58.*

Eorum locum tenentes non possunt manifestare vota sua sub pœna excommunicationis late sententiæ, possunt vero significare difficultates, motiva, et rationes, ob quas dilata est resolutio in aliqua causa, reticito tamen nomine eorum, qui illas adducunt, *ibid. num. 59 et 60.*

Auditorum rotæ adjutores, amanuenses, et alii, qui sciunt tractatus, et causas, sub eadem censura tenentur celare, et nulli patefacere, *ibid. num. 61.*

Auditores rotæ accipientes aliquod munus a notariis ratione officii incurrunt excommunicationem, et tenentur ad restitutionem in duplo erogandam pauperibus, imo nihil recipere possunt, neque per se, neque per alium a partibus litigantibus, exceptis quibusdam solitiis pro festis natalitibus, et Augusti Kalendis, *ibid. num. 62, 63 et 64.*

Auditores rotæ nequeunt votum proferre in causis propriis suorum consanguineorum usque ad secundum gradum consanguinitatis, dominorum, familiarium, et ecclesiarum sui beneficii, et tunc debent exire; imo dictæ causæ modo prohibentur exagitari in rota, *ibid. num. 65 et 66.*

Auditores rotæ prohibentur dare consilium, sive publicum, sive privatum in causis pendentibus, sive introducendis in rota, et si dederint, debent repelli a voto ferendo, ut etiam in causis, quas ut advocati patrocinati sunt antequam auditores eligerentur, *ibid. num. 67 et 68.*

Auditores rotæ permixti gaudent privilegiis, quorum varia recensentur, et loca, ubi alia spectari possunt, innuuntur, *ibid. num. 69 ad 85.*

Auditores rotæ ubi olim congregarentur, et ubi congregentur nunc, quæ hora, et pro quo tempore, *ib. num. 84 et 85.*

Auditores rotæ missam semper audiant collegialiter in rota, antequam ad causarum discussionem procedant, *ibid. num. 86.*

Antequam novus auditor in hanc congregationem, seu collegium admittatur, ultra publicum examen

debet etiam sustinere examen privatum coram eminentissimo vicecancellario, *ibid. num. 87.*

Rotæ jurisdictio quoad singulos quando cesset, et quomodo regulari debeat circa personas, loca, festa, causas, et alia omnia, *ibid. num. 88 ad 90.*

Auditoribus rotæ conceditur delatio rochetti per Urbem, et habitum consistorialium advocatorum assumere non possunt sine licentia collegii; *ibid. num. 95 et seqq.*

Ab auditoribus rotæ assumi consuevit regens cancellariæ, *ibid. num. 97.*

Quonam in ordine auditores rotæ ministrent summo pontifici, et quodnam illi, eorumdemque decanus habeant officium circa pallia, *ibid. num. 98 et 99.*

Quonam causæ pertineant ad rotæ auditores, et quomodo, et quonam ordine cognoscendæ, *ibid. num. 100 et seqq.*

Auditor papæ executioni legum a pontifice statutarum pro tribunali viarum peculiariter invigilare jubetur, *ibid. num. 94.*

Auditor papæ tanquam secretarius congregationis œconomicæ examinare et approbare debet causas mittendi commissiones criminales ex officio a tribunalibus card. vicarii, et A. C. *ibid. num. 94.*

AUGURIUM.

Augurium quid sit. Vide *verb.* Superstitio, *num. 23.*

AUGUSTANA CONFESSIO (I, 902).

Unde sic dicta et quis eam eudit. Vide *verb.* Augustana confessio, *num. 1 et 2.*

Variæ ejus editiones inter se discrepantes, *num. 5 ad 5.*

A Jeremia Constantinopolitano patriarcha, cui missa fuerat, gravi censura notatur, *n. 6 et 7.*

Ejus confessionis summa, et auctores catholici qui eam refellerunt, *num. 8 ad 11.*

Alii Lutherorum symbolici libri, *num. 12.*

AUREA.

Aurea pro solvenda pensione quomodo intelligenda? Vide *verb.* Pensio, *a num. 115 ad 118.*

AUREOLÆ.

Aureolæ beatorum quid, et quod sint, et cur sic dictæ: Vide *verb.* Dos, lotare, *art. 1, num. 5.*

AUREUS NUMERUS.

Aureus numerus quid sit, et cur sic appelletur; Vide *verb.* Kalendarium, *num. 64 ad 66.*

AURORA.

Aurora unde dicta, qualiter pro diversitate mensium diverso tempore præcedat solem, et quomodo sumenda pro licita missarum celebratione. Vide *verb.* Aurora, *num. 1, 2 et 3.*

AUSPICIUM.

Auspicium. Vide *verb.* Superstitio, *num. 29.*

AUTONOMIA (I, 908).

Autonomia quid sit; eam plures docti viri gravissimis ducti momentis, oppugnant. Vide *verb.* Autonomia, *num. 1 ad 9.*

Frustra protestantes zizaniorum parabolam urgent, et allegant florentem reipublicæ statum, ubi autonomia recepta, et multa alia, *num. 10 ad 12.*

Quomodo factum est ut primum in Pace religiosa, deinde Westphalica religionis electio protestantibus libera dimitteretur, *num. 13.*

AVARITIA (I, 910).

Avaritia quid sit, et in quibus consistat. Vide *verb.* Avaritia, *n. 1 et 2.*

Avaritia in avaro potest considerari circa Deum, circa proximum, et circa se ipsum, idque totum plene reseratur, *ib. n. 3 ad 6.*

Avaritia semper est lethalis, ubi opponitur justitiæ in re gravi, et aliquoties est etiam lethalis, licet ei non opponatur, at ubi opponitur soli liberalitati, est peccatum ex genere suo veniale, *ib. n. 7, 8 et 9.*

Avaritia opponitur duplici virtuti, scilicet justitiæ, et liberalitati, et describuntur justitia, liberalitas, et prodigalitas, *ib. n. 10 ad 13.*

Prodigalitas licet ex genere suo sit tantum peccatum veniale, potest tamen ab extrinseco fieri mortale, *ib. n. 14.*

Avaritia septem habet filias, quæ enumerantur, et pro ea fugienda adducuntur varii sacræ Scripturæ textus, necnon notabile sancti Hieronymi dictum de avaris, *ib. n. 15, 16 et 17.*

Inter peccata capitalia numeratur, et quare, *num. 18.*

Vitam et honestatem clericorum maxime maculat, et quam ab ea Ecclesia abhorreat, *num. 19 et 20.*

AVE REGINA.

Vide *verb.* Antiphona, *num. 41 et seq.*

AVIA.

Avia, Avus, Avus paternus et maternus, qui. Vide *verb.* Affinitas, *art. 1, num. 15.*

AXIS MUNDI.

Axis mundi quid sit. Vide *verb.* Mundus, *num. 128.*

AZYMI PANES.

Azymos panes tradere Christianis prohibitum est sub gravibus pœnis Hebræis, et eorum comestio ritu judaico prohibita est Christianis. Vide *verb.* Eucharistia, in *appendice seu nov. art. num. 8.*

B

BACCHANALIA (I, 914).

Duo abusus præcipue ab ecclesia in bacchanaliis reprobandi, scilicet ea producere ultima nocte usque ad diem Cinerum, et incidere personatum diebus festis. Vide Bacchanalia *n. 1.*

Hujusmodi abusus a Benedicto XIV prohibentur in ecclesiastica ditione, *ibid. a num. 2 ad num. 5.*

Monet landatus pontifex se cætera Bacchanalia luda minime probare, adducitque exempla sanctorum virorum, suorumque prædecessorum, opponitque bacchanalibus pravitatibus specialia pietatis exercitia, *ibid. num. 6 ad 11.*

Unde Bacchanalia nomen et originem trahant; quis eorum fuit progressus; quid in iis vulgo agitur, et an conforme sit juri, honestati, pietati et fidei Christianorum, *ibid. num. 12 ad 18.*

BACULUS (I, 917).

Baculus est duplex, alius communis, alius pastoralis, unum ex insignibus episcopalibus, et cur sit acutus in fine, rectus in medio, et retortus in summo. Vide *verb.* Baculus, *num. 1 et 2.*

Baculo communi possunt uti omnes, etiam si aureus vel argenteus sit, excepto sacerdote, qui eo uti non potest in altari missam dicens, neque ad altare cum eo accedere, *ibid. a num. 3 et 4.*

Baculo pastorali varia indita fuerunt nomina, *ib. num. 14.*

Baculi pastoralis et regum sceptri origo, *ibid. num. 15 et seqq.*

Baculo pastorali non possunt uti nisi episcopi, et alii privilegiati, *ibid. num. 5.*

Papa non utitur baculo pastorali, nisi in diocesi Trevirensi, et affertur historia, quare ipse non utatur alibi, et cur ibi, *ibid. num. 6 ad 10.*

Qui utitur baculo pastorali, potest uti et mitra; *ibid. num. 11.*

Baculo pastorali non semper utitur episcopus suffraganeus, *ibid. num. 12.*